11EYLÜL 2001: LİBERALLER VE İSLÂMCILAR ARASINDA VAROLDUĞU SÖYLENEN İTTİFAKIN SONU MU?

Mevlüt Uyanık

Takdim

Bu denemede "11 Eylül 2001: Yeni Bir Milat mı?; Küreselleşmenin İstenmeyen Bir Sonucu mu?; Metafizik Sistemler (Din) Savaşları mı; yoksa Siyasi ve İktidar Mücadeleleri mi? 28 Şubat Sürecinin Küreselleşmesi mi?" gibi soruların cevapları aranmaktadır. *Tezkire* dergisinin *Siyasetin Sonu ve Liberalizm* (sayı. 24. 2002) sayısını okuduktan sonra, bu arayışın, aynı zamanda, küreselleşen dünyadaki sosyo-politik değişimlerin İslâm dünyasına yansımalarını da farklı bir perspektif açısından ortaya çıkaracağı için önemsiyorum.

Türkiye bağlamında; "'İslâmcı' ve 'Liberal'den kastedilen kimdir, bunlar arasında ne zaman bir ittifak var oldu da, 11 Eylül saldırısından sonra bu ittifak bozuldu?" sorusunun yanı sıra "mevcut sorunların serbestçe tartışılabildiği, çözüm önerilerinin özgürce sunulabildiği ve denendiği *açık bir toplum* oluşturma çabalarının akim kalması için gerekli bir öteki mi oluşturuluyor?" kaygısız bu yazıyı ortaya çıkardı.

21. yy. ilk aylarında sosyo-politik değişimler, teknolojik gelişmeler, ekonomideki yapısal dönüşümler, küreselleşme ve sosyal kimlikler gibi kavramlar etrafındaki tartışmalar, hem akademik çalışmalar hem de popüler yazılarda önemli yer tutmaktadır. Bu konularla ilgili olan entelektüel çabaların iki husus üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir:

tezkire, *düşünce, siyaset, sosyal bilim dergisi, yıl 11, sayı 26, mayıs / haziran 2002, s. 202-216*

1. İçinde bulunduğumuz kültürel, teknolojik, ekonomik ve siyasal yapılardaki değişim/dönüşüm ne yöndedir?

2. Söz konusu değişimler, insanoğlunun geleceğine nasıl etki edecektir?

Eğer 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren sonuçları görülmeye başlanan küresel değişim dalgasının/sürecinin ne olduğunu tespit edebilirsek, yukarıdaki soruların cevaplarını bulmak kolaylaşabilir. Çünkü üretilen bilginin paylaşılması, biriktirilmesi ve işlenmesi için kullanılan ortam, araç ve standartları ifade eden bilgi teknolojisinde büyük ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. Bilgi teknolojisindeki bu ilerlemeler, ülkeler ve toplumlar arasındaki mesafeleri kısaltmış ve etkileşimi de buna paralel oranda artırmıştır.

Bu husus oldukça önemlidir; zira *küreselleşme* dünyayı bir bütün olarak görmenin ve ona göre kendini konuşlandırmanın ifadesidir. Telekomünikasyon alanında yaşanan gelişmeler büyük bir dünya ekonomisi oluşturmuştur; ama aynı zamanda paylaşılan parçalar küçülmüş, üstelik bu parçalara sahip olanların güçleri de artmıştır. Bu nedenle, üretim, tüketim ve yönetim açısından tüm dünyayı kontrol edebilecek bir güç (bugün ABD), küreselleşme adı altında ortaya çıkmıştır. Bunun için öncelikle *küreselleşme*den ne kastedildiğine bakmak istiyoruz.

Modernleşme, Değişme ve Gelişme Kavramlarının Güncel Sunumu: Küreselleşme

Küreselleşme, günümüzde sanayileşmesini tamamlamış, ekonomik açıdan müreffeh kapitalist ülkelerin gelişme eğilimlerinin ortaya çıkardığı bir olgudur. Ancak bu sefer gözlemlenmekte olan değişim daha önceki değişim süreçlerinden farklı olarak sadece söz konusu ülkelerle sınırlı kalmayıp, dünya ölçeğinde etkili olmaktadır. Yaşanmakta olan değişim, hem hayatın bir çok alanında yeni yapılanmaları zorlayan etkileri yüzünden, hem de neredeyse tüm ülkeleri kapsayan bir yaygınlaşma özelliği gösterdiğinden dolayı küresel (global) bir nitelik kazanmaktadır.[1]

Tarihsel Arka plan

Bu küreselleşme sürecinin, dünya gündemine kaçınılmaz bir olgu olarak, "Yeni Dünya Düzeni" şeklinde sunulmaya başlanması, 1986 yılında ABD başkanı R.Reagan ile Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Gorbaçov arasında İzlanda'da yapılan görüşmelerle olmuştur. Burada yapılan görüşmeler sonucunda Sovyetler,

1 Peter Beyer, Religion and Globalization, London.1997, s.1-2, Ahmet Selamoğlu, "Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme", Küreselleşmenin İnsani Yüzü, der. V. Bozkurt, Bursa. 2000; Mehmet Yüksel, Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye, Ankara: 2001

ilk planda Afganistan ve Ortadoğu'da etkinliklerini azaltmış ve küçülme politikalarını takip etmeye başlamıştır. 1989 yılında başlayan Sovyet Sisteminin çözülmesi 1991 yılında resmen ilan edilmiştir. Artık iki kutuplu dünya yok olmuş, yerini ABD önderliğinde tek merkezli ve tek kutuplu dünya almıştır.

Bunun görsel olarak dünyaya ilanı ise Körfez Savaşı ile olmuştur. Burada ABD, modern toplumların sinir sistemini oluşturan medya vasıtasıyla, bilgi ve iletişim çağının bütün yeniliklerini kullanarak "güç"ün Avrupa dahil herkese kendisinde olduğunu göstermiştir. Artık Batı denilince, insanların aklına Avrupa değil, ABD gelmektedir. "Yeni Dünya Düzeni" ya da "Yeni Uluslararası Düzen"in mimarı iddiasında olan ABD, "tek bir dünya", "tek bir hakim güç" ve "tek bir kültür" benimsetme politikasını "küreselleşme" adı altında sunmaya başladı.

Küreselleşmenin Teorik Sunumu

Buna uygun mesajlar ise F. Fukuyama'nın "*Tarihin Sonu*", Samuel P. Huntington'un "*Medeniyetler Savaşı*" ve *New Rebuplic* dergisinin iki yönetmeni olan J.Helbrunn ve Michael Lind'in "*Bir Balkan Sınırı ile Üçüncü Amerikan İmparatorluğu*" tezleri ile çok farklı kulvarlarda da olsa, medya destekli bir şekilde geçilmeye başlandı. Medya, bu anlamda gerçekten önemli bir işlev gördü; çünkü medyanın farklı düzlemlerde, farklı boyutlarda ve farklı oranlarda da olsa, insanların bilinçlerine, duygularına tesir ettiği bir gerçektir. Artık her şey, değişim, gelişim ve küreselleşme süreci adı altında, "gerçek" (miş) gibi sunulmaya başlandı.

Bu bağlamda küreselleşmenin meşruiyetini sağlayan tezlerden birini oluşturduğu için "Medeniyetler Savaşı" üzerinde duralım. Bu savaş, İslâm ve Konfüçyen dinlerin işbirliği ile Batı arasında geçeceğini söyleyen Huntington'a göre, Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezindeki vurgunun ideolojilerin sonunun geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Huntington; Hıristiyan-Yahudi mirasına, ulaşılan seküler noktaya ve bunların tüm dünya ölçeğinde yaygınlaşmasına gösterilen tepkileri "Medeniyetler Savaşı" teziyle yok etmenin teorik altyapısını hazırlamaya çalışmaktadır.[2]

11 Eylül 2001 Saldırısı Müreffeh Bir Dünya Öneren Küreselleşmenin Beklenmedik Sonucu mu?

Mezkur saldırının dünya tarihi açısından yeni bir dönüm noktası olduğu muhakkak. Herkesin her şeyi söylediği yerde aslında hiçbir şey söylenmiyordur, düşüncesinden hareketle, 11 Eylül saldırıları ile ilgili cevap yerine birkaç soru sormayı daha tutarlı görüyoruz. Bu saldırı;

2 Bkz. Mevlüt Uyanık, "Medeniyetler Arası Diyalogta Müslüman Türkiyenin Konumu ve Önemi" Yeni Türkiye,yıl.2, sayı.9, 1996

"İnsanlığın tarih boyunca süren arayışının *Liberal demokrasinin* getirdiği değerlerle nihai mükemmelliğe eriştiğini, bir açıdan da olsa, iddia eden *Tarihin Sonu* tezi, dünyaya barış ve refahı getirmek yerine, gelişmiş ülkeler ile diğer ülkeler arasındaki açığı gittikçe artırmış, dolayısıyla kaos ve karmaşa daha da büyümüştür" hükmünün bir sonucu olabilir mi?

Yoksa ABD Başkanı G.W.Bush, 11 Eylül 2001 saldırısı akabinde zanlıların Müslüman kimliğine sahip olmalarından dolayı, özelde Usame b. Ladin ve Afganistan'ı merkeze alan savaşı bir "Haçlı Seferi"ne benzetmesi, son tahlilde, Medeniyetler Savaşı teorisinin güncelleştiğinin bir ifadesi midir?

Veyahut farklı bir bağlamda, ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni" veya bunun teorik kurgusu olan "Tarihin Sonu" tezini güçlendirmek için kullanılmakta mıdır? Küresel terörizm tehdidi" adı altında dünyanın önemli enerji merkezleri kontrol altına mı alınmaya çalışılıyor ki, ABD yetkililerinin eylemleri Fransa, Rusya ve Çin tarafından şiddetle eleştirildi?

Fransa Dış İşleri Bakanı Hubert Vedrine, kanaatimize göre bu nedenden dolayı, "dünyanın *Amerikan kolaycılığının ve tek yanlılığının tehdidi altında olduğunu"* açıklama ihtiyacını hissetmiştir. Nitekim Vedrine'e göre, ABD, dünya sorunlarına yaklaşırken, diğerlerinin görüşlerine aldırış etmemektedir, bunlar küreselleşme adına yapıldığı için önü alınmalı ve Avrupa artık kendine gelmelidir. Fransız başbakan Lionel Jospin de bakanını teyit ederek, *"Dünyanın sorunları sadece terörle mücadele boyutuna indirgenemez, sorunlar sadece askeri yoldan çözülemez, bu nedenle, ABD tek yanlı davranışlardan kaçınarak, uluslar arası toplumla çok yönlü çalışmalara girmelidir"* demiş.[3]

Bu açıklamalar, yukarıdaki sorular açısından çok önemlidir. Nitekim dünyanın siyasi ve ekonomik dengelerini dikkatli inceleyen bir kişi, ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni" kurgulamasının gereği olarak Körfez savaşı ile Ortadoğu'ya; Bosna Savaşı ile Balkanlara; şimdi de, Afganistan savaşı ile Orta Asya'ya konuşlanmayı hedeflediğini söylemesi de mümkündür. Çünkü *tarihsel olgu ve olayların birden çok sebebi vardır ve medyanın dezenformasyonunu da düşünecek olursak, tek bir nedene bağlı kalarak yapılan açıklamaların tutarlılığı her zaman tartışmaya açıktır.*

Özellikle, ABD başkanı Bush'un İran, Irak ve Kuzey Kore'yi kastederek "dünyadaki şer ekseni"ni açıkladığı ve oldukça tepki alan konuşmasının ardından hava kuvvetleri mensuplarına yaptığı konuşmada "her birimizin savaş bölgesi olacağını tahmin bile etmediğimiz cephelere gönderme imkanına sahip olmalıyız" demesi, bu mücadelenin temelde, sosyo-politik hegemonyayı güçlendirmek olduğunu göstermektedir.

Nitekim, 11 Eylül saldırısından sonra Afganistan'a asker gönderen ABD, daha sonra Filipinlere, Kenya'ya, Yemen ve Gürcistan'a yönelmeye başladı. Latin Amerika'da ise Venezüella ile Kolombiya yeni enerji politikaları bağlamında

3 Bkz. İbrahim Karagül Yeni Şafak Gazetesi, 9/2/2002, 02/03/2002

"müdahale edilecek hedef ülkeler" arasına alındı. Ardından Latin Amerika'nın en büyük petrol üreticisi olan Venezüella'da ABD'nin yeni ve biricik süper güç olmasına yönelik eleştirileri ile tanınan başbakan Hugo Chavez, askeri bir darbe ile görevinden uzaklaştırıldı. Ulusal Meclis Başkanı William Lara geçici hükümeti "yasadışı ve diktatörce bir yönetim" olarak tanımladı. 19 Latin Amerika ülkesinin oluşturduğu *Rio Grubu;* Venezüella'daki anayasal düzenin bozulmasını kınayarak, yeni yönetimi tanımadıklarını ilan ettiler. Buna rağmen ABD, yeni yönetimin halkın isteği sonucu olduğunu açıklamakta bir sakınca görmedi.[4]

ABD eleştirilerinin yanısıra Chavez'in petrolü devletleştirmeye çalışmasını da dikkate alırsak, 11 Eylül sonrasında terör karşıtlığı adı altında sürdürülen politikaların dünyanın önemli enerji merkezlerini kontrole yönelik olduğu bir kez daha açığa çıkar. Nitekim aynı kanaatta olan bazı subayların ve halkın desteğiyle Chavez, 12 Nisan'da alındığı göreve 48 saat sonra iade edildi.[5]

Başta Afganistan ve Irak gibi ülkelere müdahelenin gerekçesi ise İngiliz Başbakanı Tony Blair'in danışmanı Robert Cooper'in ifadesiyle;bu tür ulusal devletler dünyaya kaos ve düzensizlik yaymaktadır, bu nedenle dünyanın güvenliği için buralara müdahele şarttır. Üstelik, modern dünya ile bütünleşmeleri için IMF Dünya Bankası ve AGİT gibi organizasyonlar aracılığıyla yardım edilebilir, diyerek sözlerine devam eder ve yeni süreci *gönüllü ve işbirlikçi emperyalizm* diye nitelendirmektedir.[6] Şimdi bu yargının öncüllerini; yani teorik temellerini inceleyerek, tutarlılığını test edelim.

Metafizik Sistemler (Din) Savaşları mı; yoksa Siyaset ve İktidar Mücadeleleri mi?

Felsefe tarihiyle ilgilenen herkes bilir ki, Francis Bacon ile birlikte başlayan modern bilim anlayışının iddiası, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin insanlığa layık olduğu müreffeh bir hayatı sağlayacağıydı. Dünyanın ekonomik ve siyasi durumu ortada, insanlık ne yazık ki, iddia edildiği gibi rahat bir hayat yaşa(ya)madı, tam tersine, üç boyutlu metafiziksel sistemler ya da daha basit bir ifadeyle söyleyecek olursak din savaşları adı altında siyasal ve ekonomik iktidar mücadeleleri insanlığa çok şeyler kaybettirdi.

Öyle ki, adaletli ve ahlaklı bir toplumun nasıl yönetileceği sorunu bağlamında, Platon'dan bu yana filozoflar, bu gerilimi aşmaya çalıştılar. Bu bağlam-

4 Yeni Şafak Gazetesi 13/04/2002; 14/04/200; Zaman Gazetesi, 14/04/200

5 Bu operasyonun başlangıcında CIA'nın etkisi ve sonunda başarısızlığının ABD'nin Latin Amerika ülkelerinde daha dikkatli olacağını göstermektedir. Zaman Gazetesi, 16/4/2002

6 Milliyet Gazetesi, 14/04/2002, s.20

da ürettikleri çözüm önerilerine Felsefe tarihinde *ütopya* denilerek negatif bir anlam yüklendiği bilinmektedir. Tekrar üç boyutlu metafiziksel savaşlar konusuna dönecek olursak, meselenin Huntington'un ifade ettiği gibi basit olmadığının da göstergesidir. Bunlar;

1. Bosna-Hersek; Azerbaycan-Ermenistan'da savaşlar Huntington'un dediği gibi İslâm-Hıristiyanlık arasında geçti/geçiyor. (Burada Huntington'un Hıristiyanlık gibi bir dinî bir terim yerine Batı gibi coğrafi bir terim kullandığına dikkat çekmek gerekir.) Bununla birlikte Hindistan'da yaşanılan savaşlar, ilahi bir din ile beşeri bir doğu dini arasında yaşanmaktadır. Endonezya'da ise İslâmiyet ile Hıristiyanlığa mensup insanlar birbirlerini katletmektedirler.

2. Burada tekrar ikili bir ayırım yapmak istiyoruz.

a) Körfez savaşında Hıristiyan ülkeler ile bazı Müslüman ülkeler, bir başka Müslüman ülkeye karşı savaşmıştır. Bu durum, sosyo-politik ve ekonomik öncüllerin, dinî öncüllere çoğunlukla baskın geleceğinin göstergesidir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin önemli merkezlerine yapılan saldırı akabinde Afganistan'a yönelik müdahele'ye Türkiye'nin de asker göndermesi; Pakistan hükümetinin lojistik destek sağlaması bunun en güncel örneğidir.

b) İki Müslüman devlet (İran-Irak), ideolojik ayrılıklardan dolayı yıllarca savaşmışlardır. Tipik bir mezhebî devlet olan İran, Irak'taki Şiilere güvenerek savaşa başlamıştır; ama Arap milliyetçiliğini iyi vurgulayan sosyalist Baas yönetimi, ülkelerindeki Şiileri kendilerine bağlamayı bilmiştir.[7] Fakat ABD başkanı Bush'un her iki devleti de "şer ekseni" içinde değerlendirmesiyle başlayan yeni süreçte, Irak'taki Şii çevre liderlerinin ABD'nin saldırısı karşısında tarafsız kalacaklarını ifade etmeleri ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husustur.

3. İdeolojik ayrılıkları iddia ederek savaşan bu iki devlette ve diğer bir çok Müslüman ülkede, yönetimin farklı düşüncelere ve ideolojilere karşı Batılı ülkelerden her türlü desteği alarak savaşması gerçeği, sorunun girift yapısını çok iyi göstermektedir.

İslâm Dünyasında Değişime Direnen Patrimonyal Yapı

Özellikle Ortadoğu'da Din ve politika söz konusu olunca bu girif yapının küresel değişim dalgasına nasıl direndiği, daha basit bir ifadeyle aslında hiçbir şeyin değişmediğini görmek mümkündür. Nitekim Irak'da Tikriti ailesi, Suriye'de Nusayri mezhebi bağlamında Esed ailesi, Ürdün'de Haşimi ailesi, Suudi Arabistan'da devlete ismini veren Suud ailesi işbaşındadır. Libya'da Kaddafi'nin İslâm sosyalizmi adı altında monarşik bir yapı hüküm sürerken, Mısır'da Nasır döneminde denenen sosyalizmden sonra ordu destekli hükümetler yönetimde-

7 Bkz. J. R. Henry Munson, Islam and Revolution in the Middle East, Yale Univ. London.1988, s.6

dir. Cezayir, 1992 yılında Ordu'nun seçimleri iptal edilmesiyle başlayan iç savaş farklı boyutlarda hala devam etmektedir.

Nijerya ve Sudan, İslâmî değerlerin öncelendiği siyasal yapılar olarak ortaya çıkmaya çalışmaktadır. Fakat buralarda Hıristiyan-Müslüman çatışmaları yaşanmaktadır. Özellikle yer altı kaynakları açısından zengin olan bu ülkeler bu savaşlar yüzünden büyük bir ekonomik sıkıntı yaşamaktadırlar. Afganistan ve Pakistan'daki siyasal durumu ise açıklamak yaşanan gelişmelere dikkat edildiğinde fazla zor olmasa gerek. Endenozya, Suharto'nun 32 yıllık tiranlık yönetiminden sonra seçimle yönetime gelen ılımlı İslâmcıların başı da yaşanan iç kargaşalar ve din savaşları ile dertte. Hindistan, Keşmir sorunu yüzünden Pakistan ile sürekli gerginlikler yaşarken, içeride Müslüman Hindu savaşları ile sarsılmaktadır. İran, şahın monarşi yönetimini devirdikten sonra Caferi mezhebini merkeze alan islamcı bir yönetim kurduğu için molla ve ayetullahların hükümranlığı altında. Maddi açıdan en müreffeh devletlerin bulunduğu körfezdeki Kuveyt, Umman gibi diğer Arap ülkelerinin durumu da siyasal açıdan bundan farklı olmayıp yıllardır kabilecilik öğretisi/monarşi ile yönetildiğini hatırlamak gerekir.[8]

İlginç olan nokta, bunlardan Mısır; Nasır döneminde denediği sosyalizmden vazgeçmesine rağmen Irak ve Suriye sosyalist Baas partisi, Libya İslâm ve sosyalizmi Cumhuriyet kavramıyla özdeşleştiren bir sistemle yönetilmesidir. Suud, Fas ve Ürdün'de din, mevcut siyasi yapıyı meşrulaştırıcı ve koruyucu bir işlev taşırken, İran'da devrim ideolojisi, Cezayir'de kitlesel protesto aracı olarak sunulmaktadır. Ayrıca, İslâm'ı bunlar gibi ne salt bir ideolojiye; ne de sekülerleşmenin temeli olan salt bir kültüre indirgemeksizin, siyasal ve sosyal reformları bir arada yürütmeye çalışan Sudan deneyimi vardır.

İslâm Alemindeki Liderlik Anlayışları

Bu bağlamda İslâm aleminde üç tür liderlik anlayışının hakim olduğu gözlemlenmektedir. İlki *profesyonel politikacılardır*. Seküler ve batılı bir hayat tarzını benimsemelerine rağmen siyasi açıdan İslâmî bir duruş içinde (imiş) gibi gözükürler. İkinci tip liderler *din adamlarıdır*. Şeyh, alim veya ayetullah sıfatlarıyla işlevsel olan kanaat önderleri, son tahlilde, kontrol altına alınmış ve mevcut din anlayışına meşruiyet sağlayıcı bir konumdadırlar. Üçüncü tip liderler ise, muhtelif meslek gruplarına sahip olan teknokratlardır. Bunlar *ne profesyonel politikacılar ne de temelden din adamlarıdır*. Batı'yı ve düşüncesini çok iyi bilen

8 İstatistiki ön bilgiler için bkz. Andre Miquel. İslâm ve Medeniyet, çev. A. Fidan ve H.Menteş, Ankara. T.y. c.2, s.542 vd. popüler ve güncel islam dünyası için bkz. National Geographic, Türkiye.Ocak.2002,s.86 vd., Atlas Türkiye, Aralık 2001, s.98 vd

bu insanlar, İslâm'ı modern terimlerle yorumlayarak kamu hayatına taşımaya çalışırlar.[9]

Yönetiminde dinî verilerin kullanılamayacağını laiklik ilkesi gereği olarak kabul eden Türkiye Cumhuriyetinin son zamanlarda din anlayışını bütün İslâm dünyasına ve Avrupa ülkelerine örnek olarak sunma gayretinde olması, ilginç ve paradoksal bir durum arz etmektedir. Diyanet İşleri 03/07/2000 tarihleri arasında İstanbul'da Avrupa Birliği Şurası düzenleyerek DİB başkanı Mehmet Nuri Yılmaz vasıtasıyla bu durumu resmileştirmiş, Başbakan Bülent Ecevit de bunu teyit etmiştir. Türkiye'nin önderliğinde 25-28 Temmuz 2000'de Saraybosna'da yapılan ve 18 ülke, 12 özerk bölgenin katıldığı 4. Avrasya İslâm şurasında alınan kararlardan birisi de dinin siyasal amaçlarla istismar edilmesinin önlenmesiydi.[10]

Yurtdışına din modeli ihraç etmekle dinin siyasal amaçlarla istismar edilmesini engelleyen laiklik ilkesi nasıl bağdaştırılıyor, diye bir soru soracak olursak, Başbakan Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş ve bilimsel İslâm anlayışı artık Türkiye sınırlarını aşan bir etki göstereceğini belirtmesi bu noktada açıklayıcı olabilir. O kadar ki, Peygamberimizin bir din önderi olmanın yanı sıra aynı zamanda bir devrimci, bir sosyal bilimci, başarılı bir devlet adamı, başarılı bir diplomat ve başarılı bir komutan olduğunu belirtikten sonra *dinin siyasal amaçlara alet edilmemesini tekrar vurguluyor.*[11]

Türkiye'nin 28 Şubat 1997 tarihinden itibaren sergilediği din tasavvuru bu tür paradoksallarla dolu olduğu için ayrıca incelenmeye değer bir husustur. Ama buna geçmeden bir ilginç noktayı belirtmekte yarar var: Ne zaman Türkiye'de bir fail-i meçhul suikast olsa (Uğur Mumcu, Çetin Emeç, Ahmet Taner Kışlalı gibi) ilk hedef gösterilen ülkelerden biri İran'dır. Psikolojik harbin bütün unsurları kullanıldığı ve ülkenin bir anda gerilimin içine itildiği herkesin malumudur.

Nitekim Osmanlı-Safevî devletinden günümüze kadar olan sosyo-politik tarihi inceleyenler her iki ana yapının dinî/mezhebî seçiminin ve yansımalarının ne kadar farklı olduğunu bilirler: Bir tarafta gerekirse, 28 Şubat süreci gerekirse bin yıl sürecek deniliyor, diğer tarafta, MGK sekreteri Orgeneral Tuncer Kılıç vasıtasıyla Türkiye'nin Avrupa Birliğine alternatif olarak, Rusya'nın yanına ABD'nin şer ekseni olarak ilan ettiği ülke olan İran'ı da alarak yeni arayışlar

9 Bkz. Gabriel Baer, "Islam and Politics in Modern Middle Eastern History". Islam and Politics in Modern Middle East, ed. Metih Heper-Raphael Israeli, London.1984, s.11-20,.R. Israeli, "İslam in Egypt under Nasır and Sadat: Some Comparative Notes, a.g.derleme, ss.65-77; Mevlüt Uyanık, "Küreselleşen Dünya ve Ortadoğu Müslümanları, Yeni Dünya Dergisi.yıl.3, sayı.30,1996, s.30-31

10 Bkz. Mevlüt Uyanık, "Avrupa Birliği Sürecinde Diyanet'in Konumu" Fecre Doğru, yıl.6, sayı.68.Haziran.2001, ss.22-25. (Yazıda dipnotlar, maalesef, yer almamış.)

11 Bkz. 9/Ağustos.2000 Çarşamba Sabah gazetesi, s. 18-19 Gazete bu haberi İslâm'da Rönesans Hareketi diye vermiştir.

içinde olabileceği söyledi. Rusya'nın yakın tarih açısından ABD ve AB için ne ifade ettiği dé düşünülürse, Türkiye'nin aslında Yeni Dünya Mimarının "şer ekseni" tanımlamasına itibar etmediği, bölgede en uzun devlet geleneğine sahip olan milletlerin Ruslar, Farisiler ve Türklerin gerekirse ittifaklar oluşturabileceğini vurgulaması çok önemli bir aşamadır. Bu manevra, iç politikayla çelişir gibi olsa da, ABD'nin ülkemizin güneyini de içine alabilecek bir Kürt Devleti projesini engellemek için de yapılsa, aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsız ve köklü bir devlet olduğunu göstermesi açısından önemli görüyoruz.[12]

Bu paradoksu da belirtikten sonra, 11 Eylül 2001 sonrasında sorunun, İslâmcılar ile Liberaller arasındaki 28 Şubat 1997 süreciyle başladığı öne sürülen ittifakın kopması şeklinde sunulan ve oldukça ilginç bir boyut arz eden hususu incelemek istiyoruz.

Küreselleşmenin Türkiye'deki Sonucu: Liberaller ve İslâmcılar Kavgası mı?

Türkiye'de 28 Şubat 1997 başlayan süreçte Din ve dinî yorumlara yönelik uygulamalar sonucunda İslâmcılar ve Liberaller arasında bir ittifak kurulduğunu, ancak 11 Eylül 2001 saldırısı akabinde küresel terörizme karşı olma noktasında bu ittifakın bozulduğunu öğrendik. (!)

Toplumun laik-anti-laik, Türk-Kürt, Alevi-Sünni şeklindeki ayrım projelerine, bu şekilde bir de Liberal ve İslâmcı ayrımı ilave edildi. Önce belirli çevrelerde sözde ittifaklar kurulması, ardından bunların bozulduğunun ifade edilmesiyle, toplumdaki kastlaşma daha belirgin hal almaya başladı, bunun doğal sonucu olarak yaşanılan gerilimler biraz daha arttı. Çünkü saldırı ile ABD'nin dış düşmanlar ve küresel terörizme karşı önlemler alması ile Türkiye'de 28 Şubat süreci ile birlikte halkın belirli bir kesiminin iç düşman ve terörist yanlısı görülmesi arasında ilginç parelellikler kuruldu.

Bu noktada, "İslâmcı" kavramından ne kastedildiğini inceleyecek olursak; gerçekten bu sıfatı hak edecek şekilde fikri öncüllerini ve teorik çerçevesini kurgulamış kişi/kişiler ve bunların oluşturduğu homojen bir yapılanma mevcut mudur? Temel referans noktaları olarak sunulan Kur'an ve Sünnet" ya da "Asr-ı Saadet'i örnek almak"tan "İslâmcılar" denilen kişiler ne anlamaktadırlar? Bu temel kavramların anlaşılması ve sunumunda ortak bir yöntem ya da paydaları var mıdır? Toplumun geçirdiği sosyo-politik değişim ve dönüşümleri yorumlamada farklılıklar nelerdir ve bunların insanlar üzerindeki etkisi ne-

12 Bkz. Ali Aslan, Zaman 17/03/2002. Pazar. Neşe Düzel: 28 Şubat sürecini akademik anlamda destekcisi olan Prof.Dr.Erol Manisalı'ya "bir zamanlar PKK ve Hizbullah'ın koruyucusu olduğunu söylediğiniz İran'a sırf AB karşıtlığı bağlamında nasıl işbirliği öneriyorsunuz" şeklinde soru ve ilginç cevaplar için bkz. Radikal Gazetesi, 18/03/2002, s.6

dir?

Bu ve benzeri soruların cevapları araştırıldığında görülecektir ki, *Modern dünyada İslâm'ı anlamak, yorumlamak ve pratiğe aktarmak için kullanılan "İslâmî Hareket(ler)" ve "İslâmcı" nitelemesi yetersiz ve kapalı bir kavramı ifade etmektedir: Bunun yerine İslâm dünyasının farklı bölgelerinde gerek bireylerin gerekse cemaat/grupların farklı motivasyonlar neticesinde ortaya çıkan İslâmî bir bilinçlenme ve uyanış sürecinden geçtiğinden söz edilebilir.* Üstelik dinî uyanış İslâm'a has bir olgu olmaktan öte; bütün dünyada eş zamanlı olarak görülen "Musevi, İsevi ve Muhammedi dinsel muhayyilenin yeniden canlanışı" bağlamında değerlendirmek daha uygun ve tutarlı sonuçlar üretecektir.[13] Aksi takdirde *Reha Muhtar Show*'da sıkça görüldüğü üzere, kerametleri kendilerinden menkul olan "İslâmcı yazar"ların çoğu, bir takım bireysel ve grupsal lafbazlıklarla toplumsal uyanış rüyaları, ideolojik talepler ve protestolarda bulunarak gerekli bir öteki işlevini gördüğü hususu gözden kaçabilir.

Kendilerini basının önde gelen Liberal ve demokratları olarak görenler, bu İslâmcılardan hangisi ile ne zaman ve nerede ittifak yaptılar da, bunu bozmuşlardır. Kaldı ki, ülkemizin saygın fikir derneklerinden biri olan Liberal Düşünce Topluluğu'nun başkanı Atilla Yayla'a göre, *"belli bir maksat için uyuşmak, ortak hareket etmeyi kararlaştırmak" anlamındaki bir ittifakın varlığından söz edebilmek için iki veya daha fazla kişinin/tarafın bir araya gelmiş, ortak bir amaç belirlemek için müzakereler gerçekleştirmiş ve nihayet ortak amaca ulaşmak üzere muayyen bir müddet için birlikte hareket etmeyi kararlaştırmış olması gerekir. Son zamanlarda Liberallerle İslâmcılar arasındaki ittifakın bozulduğu söylendiğine göre, iki kesim arasında yukarıda aktardığımız şekilde bir ittifak gerçekleştirilmiş midir?"* diye bir soruyu öncelikle sormak gerekir.

Yayla bu sorunun cevabını şöyle veriyor: *"Böyle bir ittifakın mevcut olmadığı açıktır. Her şeyden önce Liberaller ve İslâmcılar şartlarına uygun ittifak yapmayı düşünebilecek, başarabilecek iki monolitik bütün olmayıp, her biri kendi içinde hatırı sayılır bir çeşitlilik barındırmaktadır. İki kesim arasında çeşitli kişilerce gerçekleştirilen değişik seviyelerdeki temaslar ve diyaloglar her iki tarafı da bağlayacak bir ittifak ilişkisinin mevcudiyetini kanıtlamaz. Bu tür ilişkiler, ilişkideki tarafların ittifak içinde olduğunu ispatlamaya yeterliyse, ülkede neredeyse herkesin herkesle ittifaklar içinde olduğu iddia edilebilir."*

Oysa "Liberaller ve İslâmcılar arasında bu anlamda bir ittifak yok, önemli olan ilkeler bazında hareket etmektir" diyen Yayla'ya göre, *"28 Şubat'tan sonra Liberallerle İslâmcılar arasındaki ilişkilerin nasıl geliştiğini anlamak için Türkiye'de halen sürdürülen bir toplumsal mühendislik projesinin mahiyetini anlamak gerekir. Topluma statik bir kalıp giydirmeyi hedefleyen bu proje, kaçınılmaz ola-*

13 Bu soruların ayrıntılı bir şekilde tartışılması için bkz. Mevlüt Uyanık. "İslâmî Hareketler İfadesinin Anlamlılığı Üzerine Bir Deneme" EKEV Akademi Dergisi, c.1, sy.1.Mayıs.1998, ss.9-16

rak, toplumun bazı kesimlerini ciddî ölçüde mağdur edecekti. İnsan hak ve özgürlüklerine inanan ve herkesin bu hak ve özgürlüklere eşit derecede sahip olmasını isteyen Liberallerin ortaya çıkan mağduriyet ve haksızlıklara onay vermesi, rıza göstermesi beklenemezdi. Çünkü bir toplumda barış ve huzurun hâkim olabilmesi için hak ve özgürlük ihlâllerine, kim(ler)e yönelik olursa olsun, karşı çıkılmalıdır. Bunu yapabilmek için ise ilkeli bir tutuma ve hak ve özgürlüklerin felsefî temeli ve mahiyetiyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmak gerekir."[14]

Bu noktadaki ilkenin ne olduğunu Yayla'nın "*İslâm, Sivil Toplum ve Serbest Piyasa Ekonomisi*" konulu panelin açış konuşmasındaki " *Toplumlar için dini dışlayan yaklaşımlar da, dinî tek öğe sayan yaklaşımlar da Liberal özgürlük felsefesinden uzaktır*" şeklindeki ifadesinden çıkartmak mümkündür. Bu bağlamda, O, siyasal anlamda İslâmî radikalizmin, Kemalist radikalizmi nasıl harekete geçirdiğinin 28 Şubat sürecinde açıkça görüldüğünü hatırlatarak, her türlü totaliter ve kolektivist yaklaşımları bırakmak gerektiğini söyleyerek, "Türkiye'nin önünü tek İslâm açar" şeklindeki önermeleri savunan İslâmcıların da nefis muhasebesi yapmaları gerektiğini; bu yapıldığı taktirde İslâm'ın liberal bir yorumunu yapmanın mümkün olduğunu vurgular.[15]

Nitekim din adına işlendiği iddiasıyla yapılan 11 Eylül 2001 saldırısı ve akabinde ABD'de ortaya çıkan milliyetçiliğin yanısıra küreselleşme karşıtlığı gibi hususları müzakere etmek için Pacetello (Idago) kasabasında Dışişleri, Savunma ve diğer idari birimler ve akademisyenler bir araya gelmişler ve M.Hakan Yavuz'un ifadesiyle *aklı evrensellikte, ayakları Anadolu Türk-İslâm medeniyetinde ve gözü Kur'an'da olan bir İslâm anlayışının çözüm olabileceği üzerinde durulmuş. Yavuz,* hoşgörü, sevgi ve akılcılık anlayışı üzerine inşa edilen bu modelin; *laikçilik* olmadığını belirterek, temel özelliklerini şöyle belirtmektedir:[16]

1. "Toplumsal proje değil; bireysel kimliğin inşası ve cemaatsel ahlaki dokunun korunmasını amaç edinen bir İslâm;
2. Avrupa ile yakın ilişkiler sonucu İnsan hakları, demokrasi ve serbest piyasa söylemleriyle çatışmayan bir İslâm;
3. Dinî söylemleri kamu alanına taşıyarak tartışmalara iştirak eden *liberal bir İslâm;*
4. Devlet otoritesiyle ve demokrasiyle barışık bir İslâm;
5. Batı'ya karşı kendisini tanımlamayan modernleştirici bir iman;
6. Dinler arasındaki diyaloğu sürekli ön plana taşıyan girişimci özelliği; ve
7. Dinî otoritenin korunduğu ve dinî eğitimin en iyi şekilde verildiği bir ülke"

14 Atilla Yayla'nın bu yorumları için bkz. Zaman Gazetesi, 21/11/2001
15 Zaman Gazetesi, 28/6/200, Milliyet, 19 Mayıs 1998
16 M.Hakan Yavuz, "Türkiye İslâmı Çözüm mü? Zaman.07/03/2002.Perşembe.

Bazı noktalarına katılmamakla beraber bu tür çözüm önerileri üretmek yerine, Liberaller ve İslâmcılar arasında varolduğu söylenilen ittifakın bozulmasıyla türetilen yapay gerilimin amacı, yoksa, Etyen Mahçupyan'ın ifadesiyle,[17] "kendilerine *Liberal diyen medya oportünizminin İslâmî kesimle laik kesimin aydınları arasındaki bağları koparark, İslâmî kesimin meşruiyetini zedelemek, onların tamamını homojen bir grup olarak takiyyeci kılmak; Müslümanların terörün gizli destekçisi olmaktan kurtulamadıkları mesajını halkın zihinlerine kazımak*" mıdır?"

Yerel medya oportünistlerinin bu hedefi, uluslararası medya ile bağlantısız olduğu düşünülemez, nitekim bir dönem İslâm dünyası ile Batılı ülkelerin birinci gündemini oluşturan Salman Rüşdi,, 1/11/2001 *The New York Times* Gazetesinde bir yazı yazarak 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen olayların doğrudan İslâm ile ilgisi olduğunu söyledi. Ulusal basının ABD'de temsilcilerinden Yasemin Çongar, bu yazıyla birlikte, artık 11 Eylül olaylarıyla masum Müslümanların tepkilerin hedefi olmasını önlemek ve ABD çevresindeki koalisyonun sarsılmasına yol açmamak için dünya liderlerinin "*Olan bitenin İslâm ile ilgisi yok*" önermesinin geçerliliğini yitirdiğini söylemektedir. Çongar'a göre, İslâm ve modernizm tartışması yeniden başlayacaktır.

Bu noktada Rüşdi'nin bütün Müslüman toplumların modernleşebilmeleri için yapması gerekenlere dair önerileri dikkate alınması gerekir, diyen Çongar, bunları şöyle sıralamaktadır. "*Din, kişisel alana özgü kılınmalı, siyasetten arındırılmalıdır. Modernliğin, teröristleri ilgilendiren tek yönü, bizzat yaratıcılarına karşı çevrilebilecek bir silah olarak gördükleri teknolojidir. Eğer terörizm mağlup edilecekse, İslâm dünyası modernin temel aldığı laik-hümanist ilkeleri benimsemek zorundadır. Bu olmadıkça, Müslüman ülkelerin özgürlüğü uzak bir rüya olarak kalacaktır.*"[18]

Toplumu İslâmcı-Liberal-sosyalist veya laik-anti laik karşıtlığını besleyen önermeleri külli bir red ya da külli bir kabul kolaycılığına kaçmadan eleştirel bir tutumla siyaseti makul temeller üzerine kurmaya yönelik "bebek adımları" ile yürümek zahmetli bir uğraştır. Özellikle de, Gilles Kepel'in ifadesiyle, *Dinin dünyayı yeniden fethettiği* ve bu *bağlamda İsevi, Musevi ve Muhammedi fundemantalist grupların Tanrı adına yaptıkları eylemlerin yoğunlaştığı günümüzde, eleştirel ve rasyonel bir tutumla bütün bağlanmaların temeline inmeye çalışmak gerçekten zor bir uğraştır.*[19]

Fakat bunu gerçekleştirmek zorundayız, çünkü felsefi bir tutum içinde olmak bunu gerektirmektedir. Felsefe, olay ve olguları farklı bakış açılarına göre

17 Zaman,11/11/2001

18 Milliyet.11/11/2001

19 Bkz. G. Kepel, Tanrı 'nın İntikamı, Din Dünyayı Yeniden Keşfediyor. çev. Selma Kırmız, İstanbul. 1992.

incelemek, araştırmak ve bağlanmalarının kökenine inmek demek olup, bir doğma önermez, insanlara alternatifler sunar. Bu noktada, takınılması gereken felsefi tutuma geçmeden önce, mevcut kargaşayı besleyen yöntem hatasına işaret etmek gerekmektedir.

Yöntemsel Hata: "Değişme"yi "Gelişme"yle Özdeşleştirmek ve Tek Bir Nedene İndirgemek

Bu bağlamda, yukarıda bahsettiğimiz gibi, dünyada yaşanan küresel değişimi tahlil etmeye çalışan çalışmaların bir çoğunda değişimi tek nedene indirgemek veya değişim sürecine etki eden global faktörler içinde bir tanesini önemseyerek öne çıkarmak gibi yöntemsel bir hata yapılmaktadır. Oysa *değişim*, çoğu zaman birbirini etkileyen birden fazla ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel unsurların tesiri ile gelişen karmaşık ve dinamik bir süreçtir.

Özellikle, sorunu, dünya ve ahiret hayatını düzenleyen kuşatıcı ilkelere sahip olduğunu iddia eden ilahi ve beşeri dinler açısından ele alacak olursak, her ilmin geçirdiği evrim, değişme ve gelişme süreçlerini iyi temellendirmemiz gerekmektedir. Zira kazanılacak ya da kaybedilecek olan, hayatımızın anlamıdır. Bu nedenle öncelikle, küreselleşme ile özdeş gibi sunulan gelişme ile değişme kavramlarını açıklamak gereklidir.

Gelişme demek, *geçmişteki değerleri görmezden gelerek değişmenin ve ilerlemenin sağlanacağını zannetmek demek değildir.* Gelişme, *geleneğimizi, yani kültürel mirasımızı koruyarak, onları yeni birtakım değişiklikler ve keşiflerle daha yetkin değerler haline getirmek demektir. Başka bir deyişle önceki neslin servetine bir sonraki kuşağın servetini ilave etmek demektir.*

Burada özellikle belirtilmesi gereken nokta şudur: *Her değişim ve yenilenme, insanlığa hayat verecek anlama gelmemektedir.* Yenilenmenin değeri, içerdiği benzeşme yönüyle ebediliği doğrulayabilmesinde ve değişim ile sürekliliğin büyüklüğü oranında bulunur. A.Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle *değişerek devam etmenin sağlanmasını sağlamak gerekmektedir.*[20] Bundan dolayı, benzeşmeden yoksun ve mutlak değişikliğe götüren yenilenmeler, artık yenilenme değil, ebediliği yok eden bir başkalaşımdır. Bir aslın gelişme seyrini takip etmeyen, bir

20 Hilmi Yavuz, değişerek devam etmekten kasıt, hem değişmek hem de kimliği koruyabilmektir, demektedir. Bu değişimin bir noktada durması anlamına gelmektedir. Bir kişiyi, toplumu belirleyen özelliklerin yenilenme ve değişme adına bir başka kişilik ve kimliğe dönüştürülmemesi için değişme ve yenilenmenin duracağı yerin tespiti gerekmektedir. Kimlikte, değişen ile değişmeden sürüp giden arasındaki sınır, bir nicelik sınırıdır. öyle olmasaydı değer, kimlik probleminin "ne kadar" değişir ya da " ne kadarı" değişmez, diye ortaya atmanın bir önemi kalmazdı.(...) Önemli olan yenilenme ve değişme sürecinde ne oranda kendisi kalabildiğidir. Kimlik kopmasına engel olmak için sınırı çizenin tespiti, modernliğin ya da modern kimliğin, geleneksel kimliğin ne kadarını alıp götürdüğüne bakmak gereklidir. Batılı hiç bir toplum, modernleşirken geleneksel kimliğini bütünüyle söküp atmadı. Geleneksel olanı atmadan onarmak, bir nevi restorasyon

ilk olgunun etrafında bir tekamül silsilesi göstermeyen yenilenmeler, külli ölümdürler. Insanda yenilenme eğilimi, bir taraftan ruhun eğilimlerindeki sonsuzluktan, bir taraftan da sonradan olan hayatın, olguların yenilenmesi içinde devam edip gitmesinden kaynaklanır. Kısacası, *ebedilik içinde yenilenme, yenilenme içinde ebediliği gerçekleştirmek önemlidir.*[21]

Gerçekten de, ele alınan nesnelerin/olguların geçmişteki durumunu bilmeksizin ortaya konmaya çalışılan fikri yenilikler, şairane ve edebi olabilir, ama, ilkellikten kurtulamaz Çünkü geçmişi bilmeden, bugünü bildiğini iddia etmek, yani gelenek olmadan moderni gerçekleştirmeye çalışmak mümkün değildir.

Değişme Kavramının Felsefi Sunumu

Özellikle meseleyi fikir tarihi açısından açıklayacak olursak, değişim *hızlı olabilir,* fakat gelişme, *felsefi bilginin yığınsallık özelliğinden dolayı son derece ağırdır.* Zira ister fikri, ister siyasi, isterse iktisadi bir sistem, düşünce akımı/modeli olsun felsefi bir sistem (model/paradigma/still) oluşturabilmek, üzerinde konuşulan nesne/olay/ hakkında daha önce söylenmiş olan bakış açılarını bilmeyi gerektirir. Dolayısıyla, *felsefi sistem,*Yaratıcı (Allah)-İnsan-tabiat ilişkisinin bütün boyutlarını kendi öncüllerine dayanarak sistematik ve tutarlı bir şekilde açıklamaya çalışan bir dünya görüşü geliştirme çabası olarak tanımlanabilir.[22] Çünkü, filozoflar, ilk çağlardan beri, varlık-hayat-insan ve bunların nasıl ve niçin varolduğu üzerinde düşünmektedir.

Nasıl-niçin sorularının cevab(lar)ını önce felsefi ve dinî bilgilerle aranırken, sonra "nasıl" sorusu özellikle bilim tarafından cevaplanmaya çalışıldı. Fakat felsefe, en genel anlamıyla, din-bilim-sanat-ahlak gibi insani olan her şeyle ilgilenir ve bunu eleştirel bir yaklaşımla yapmaya çalışır.

Kısacası, felsefi sistem oluşturabilmekte, süreklilik ve eleştiri esastır. Değişim sürecinde olanların sürekliliğini göz önünde bulundurarak, eleştiri süzgeçinden geçirir. Bunun sayesinde, insanın kendine güveni gelir, bastığı zemini iyi tanır. Zaten insan, düşünce tarihi boyunca, iç bütünlüğünü yani ruh dingin-

yapmak gereklidir. Bu anlamda, gelenek, önceki kuşaklardan kültürel mirasını devralan her yeni kuşak tarafından yeniden icad edilmek zorundadır....modern toplumların en modernle?mesinde bile gelenek bir rol oynamayı sürdürmektedir.(A. Giddens) Bu rol abartılı olmayabilir; ama gelenek, kimliğini moderliğin düşünümselliğinden (reflexivity) alır. Bu düşünümsellik, modernliği bir "zihinsel-somut'a dönüştürmek, onu zihnen temellük etmek, kendisinin bir parçası kılabilmektir. Modern düşünümsellik, geleneğin yeniden icadını mümkün kılar, onu yeniden üretir, hiç bir parçası eskidi diye atmaz, onları yeni bilgiler ışığında sürekli olarak reforme eder. bkz. H.Yavuz, Zaman Gazetesi 14.Nisan.1996, Pazar, s.17

21 Hamdi Yazır (Elmalılı), Dibace, (önsöz), P. Janet G. Seallise, Metalib ve Mezahib, İstanbul. 1341, sadeleştiren R.Kılıç. Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu, s. 75-6

22 Alparslan Açıkgenç, Bilgi Felsefesi, İstanbul.1992, s.223

liğini sağlamaya çalışmıştır, bunu ortaya koyduğu düşüncelere ruh vererek yapmaya çalışır. Soru soran ve cevabını tutarlı bir şekilde arayan insan, eksiksiz ve tam bilgiye (hikmete) sahip olmayı hedef edinir. Bunun içinde, daha önce ulaşılmış olan sonuçları bilerek, değişim sürecinde ulaştığı yeni bilgileri sistematik hale getirmelidir.

Bu anlamda, felsefi bilgi *refleksiyonlu* yani *kazanılmış bilgiler üzerine bir bilgidir. Aynı zamanda eleştirel, tutarlı ve sistematik olduğu içinde bilim ile arasında paralellikler vardır.* Her ikisi de, daha önce verilmiş bilgilerle yetinmezler, değişim sürecinde ortaya çıkmış yeni sorunları yaratıcı ve eleştirel bir tavırla ele alırlar ve doğruyu bulmaya çalışırılar. Mantıksal tutarlılığa dikkat ederek, evreni, insanı ve tabiatı açıklamaya çalışırlar. Bu süreçle bilim daima mükemmeli aramaya yönelir.[23] Bu oldukça önemli bir husustur. Zira her hangi bir toplumda zamanla ortaya çıkmış-fikri-siyasi-iktisadi-ictimai- yeni değişiklikler, meydan okumalar ortaya çıkabilir.

Bu durumda o toplumun kaderi, yeni değişikliklerin her türlüsüne yaratıcı bir tarzda karşı koymasının niteliğine bağlı olacaktır. Ne paniğe kapılarak geçmişe dönüp içe kapanıp boş kuruntularla avunmalı, ne de gerçek ideallerini (adaletli ve ahlaki bir toplum düzeni kurma) tehlikeye atmamalıdır. Değişimlerin bazılarını içselleştirme, bazılarını özümseme, bazılarını reddetme şekilleriyle birlikte yaratıcı zekasını da kullanarak ideallerine yeni bir boyut ve anlam katabilir. Tabii ki, bu arada, kendine güvenini hiç bir zaman kaybetmeme şartı da göz önünde bulundurulmalıdır.[24]

Sonuç

Eleştirel bir tutum edinen bireylerden oluşan toplum özgürdür ve böyle bir toplumda yaşamak da en doğal hakkımızdır. Bu bağlamda, siyaset ve bilim felsefesi, bu doğal hakkın kazanımına dair düşünce serüvenini incelemek ve değişim sürecini tutarlı tahlil etmekle değer kazanır. Bir başka ifadeyle, bilim ve iktidar arasındaki ilişkiler ve geçişler, yaşanılan değişimler ve bunların nedenleri üzerinde düşünmek, aynı zamanda toplumların örgütlenme tarzını da anlama çabasıdır. İslâm dünyasının mevcut yapısını göz önüne aldığımız zaman bu tür bir anlamanın ise açık bir toplum olma projesi yönünde ne derece önemli olduğu da malumunuzdur.

23 Yazır. a.g.e, s.60-61

24 Fazlur Rahman, Tarih Boyunca İslâmî Metodoloji Sorunu, çev. S. Akdemir. Ankara.1995, s. 181